

Herziening **MBO**

Bedrijfsvoering keuzedelen

April 2018

Deze leeswijzer geeft inzicht in het “basismateriaal” van Herziening MBO over keuzedelen. Het is een overzicht van de (volgens ons) belangrijkste publicaties. Als je deze publicaties doorgenomen hebt, heb je een stevige basis om in de school aan de slag te gaan met de implementatie van keuzedelen. Ook geeft de leeswijzer een bepaalde volgorde aan: het begint bij de theorie over keuzedelen, dan materiaal dat helpt om aan de slag te gaan met keuzedelen en tot slot materiaal dat gebruikt kan worden om de belangrijkste informatie over keuzedelen door te vertellen aan partijen binnen én buiten de school. Al het in de leeswijzer genoemde materiaal en meer is te vinden op www.herzieningmbo.nl.

= boekje

= presentatie (ppt)

= document

= pagina op de website

Bedrijfsvoering keuzedelen

Inleiding	4
Scenario's	4
Scenario 1: "grote, centrale onderwijsinstelling"	5
Scenario 2: "grote, decentrale onderwijsinstelling"	6
Scenario 3: "vakinstelling"	6
Bedrijfsvoeringsprocessen	7
Aanbod van keuzedelen	8
Studentenadministratie	10
Onderwijslogistiek	13
Niet gekoppelde keuzedelen	15
Gemotiveerd afwijken van keuzedeelverplichting	16
Slaag-zakbeslissing	17
Checklists bedrijfsvoering	18
Aanbod van keuzedelen	18
Studentenadministratie	18
Onderwijslogistiek	19
Impact op ICT systemen	20
Meer informatie	20

Deze publicatie is bedoeld als handreiking, opgesteld door en voor onderwijsinstellingen. Voor deze publicatie is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid geput uit het materiaal dat is ontwikkeld in de werkgroep "Casuïstiek keuzedelen" en het wetsvoorstel waarmee in 2016 de introductie van keuzedelen mogelijk wordt gemaakt. Met nadruk wordt opgemerkt dat de informatie die je leest geen wet is en dat er in die zin geen rechten aan kunnen worden ontleend. Het wetsvoorstel, inclusief beschrijvende memorie van toelichting, is publiek gemaakt en te vinden op de website van de Eerste Kamer.

Inleiding

De herziene kwalificatiedossiers en de keuzedelen hebben een behoorlijke impact op de inhoud van het onderwijs, maar minstens zo veel op de bedrijfsvoeringsprocessen binnen scholen. Met name de invoering van keuzedelen vraagt extra aandacht voor de administratie, onderwijsprogrammering, onderwijslogistiek en planning van het onderwijs. De keuzes die door scholen gemaakt worden ten aanzien van keuzedelen en de mate van flexibiliteit die geboden wordt, is erg bepalend voor de impact op de bedrijfsvoering.

Om dit in kaart te brengen, hebben saMBO-ICT en de regioorganisatie met professionals uit het onderwijsveld gewerkt aan het inzichtelijk maken van die impact. Dit document is het resultaat daarvan.

In het eerste hoofdstuk worden scenario's geschetst aan de hand waarvan later de impact op de bedrijfsvoering wordt bepaald. De scenario's zijn telkens een combinatie van 'karakteristieken van een school' en 'keuzes die door de school gemaakt zijn ten aanzien van keuzedelen'. In het volgende hoofdstuk worden de drie belangrijkste bedrijfsvoeringsprocessen kort besproken en wordt telkens per scenario geschetst wat het scenario voor het betreffende proces kan betekenen.

Na de bedrijfsvoeringsprocessen worden drie onderwerpen in aparte hoofdstukken besproken: het kiezen van niet-gekoppelde keuzedelen, het gemotiveerd afwijken van de keuzedeelverplichting en keuzedelen als onderdeel van de slaag-zakbeslissing. Het gaat om aanpassingen aan het wetsvoorstel als gevolg van de behandeling in de Tweede Kamer die impact hebben op de bedrijfsvoering.

Als laatste worden checklists aangereikt die kunnen helpen bij het opstellen van een plan van aanpak en wordt kort verslag gedaan van de impact op ICT systemen.

Scenario's

De scenario's zijn opgebouwd uit variabelen die iets zeggen over het soort onderwijsinstelling en variabelen die iets zeggen over de manier waarop de keuzedelen ingezet worden door die instelling. Er is gekozen om te werken met onderstaande variabelen, omdat deze veelvuldig in gesprekken met onderwijsinstellingen naar voren zijn gekomen als afhankelijkheden voor de bedrijfsvoering.

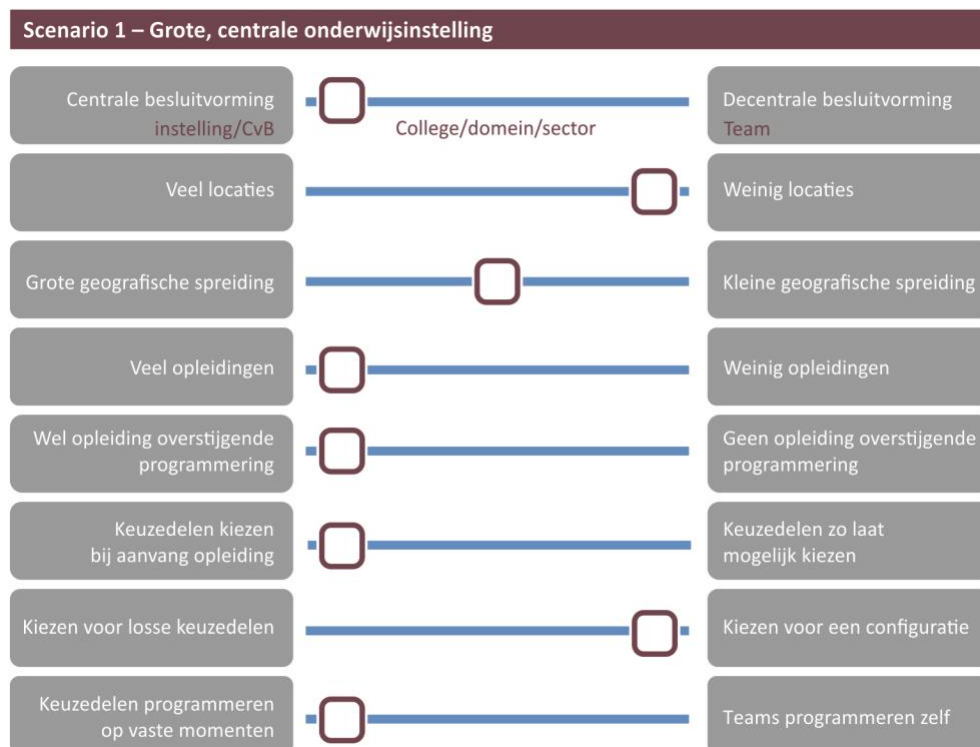
Kenmerken van de instelling

- centrale of decentrale besluitvorming: worden de kaders en richtlijnen bepaald op CvB niveau, of hebben teams de vrijheid om de inrichting en organisatie van het onderwijs zelf te bepalen? Daartussen zien we de variant waarbij de besluitvorming grotendeels plaatsvindt op college, sector, locatie of domeinniveau
- veel of weinig locaties
- grote of kleine geografische spreiding van de locaties
- veel of weinig opleidingen

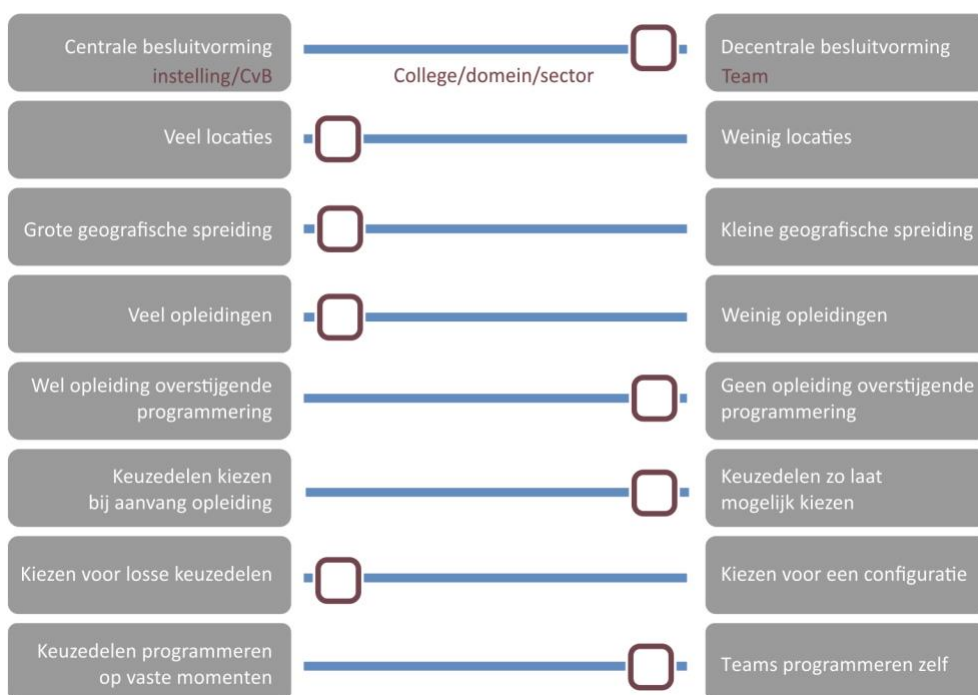
Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid ten aanzien van keuzedelen

- wel of niet opleiding overstijgend programmeren: de instelling kiest er voor om gebruik te maken van gemeenschappelijkheid over de opleidingen heen en het programma in gezamenlijkheid op te stellen, of er wordt juist voor gekozen om dat niet te doen en de programmering tot de grenzen van de opleiding te beperken
- keuzedelen worden gekozen bij aanvang van de opleiding of zo dicht mogelijk op het moment waarop het keuzedeel wordt uitgevoerd (met bij aanvang wordt bedoeld: bij inschrijving of uiterlijk tot 2 maanden na de start van de opleiding)
- studenten kiezen voor losse keuzedelen of voor door de instelling samengestelde configuraties van keuzedelen
- op centraal niveau zijn vaste momenten in de tijd afgesproken waarin keuzedelen worden geprogrammeerd, of de teams programmeren op hun opleidingen zelf

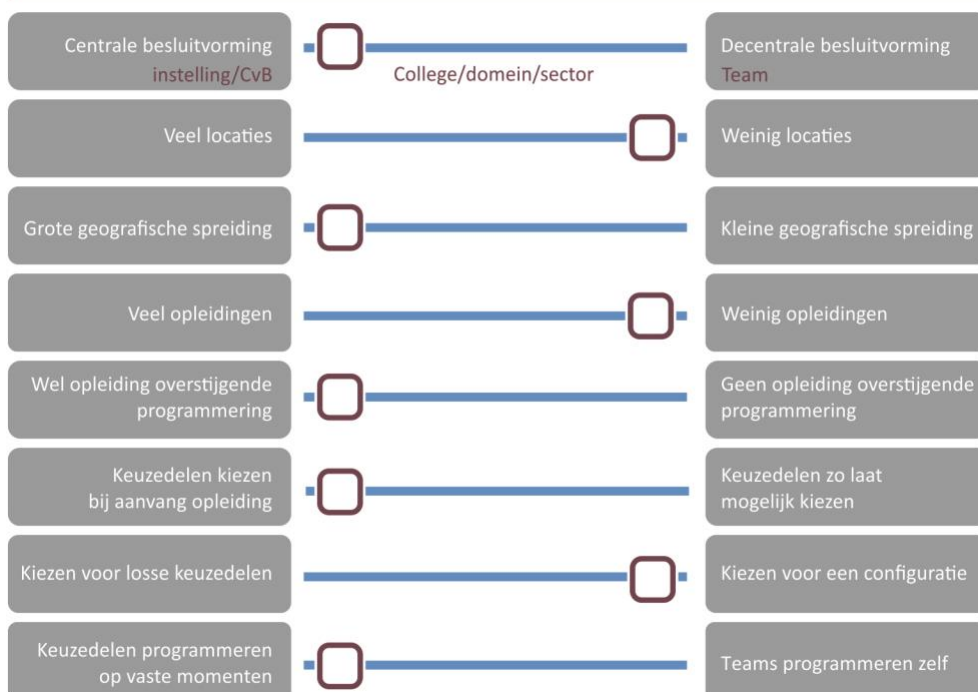
Met deze variabelen zijn drie scenario's samengesteld. De scenario's zijn niet bedoeld om op een bepaalde instelling te lijken. Ze zijn bedoeld als modellen aan de hand waarvan gekeken kan worden wat de impact is op de bedrijfsvoering. Lezers van deze scenario's en de impact op de bedrijfsvoering kunnen hiermee hun voordeel doen in de doorvertaling naar hun eigen instelling.

Scenario 2 – Grote, decentrale onderwijsinstelling

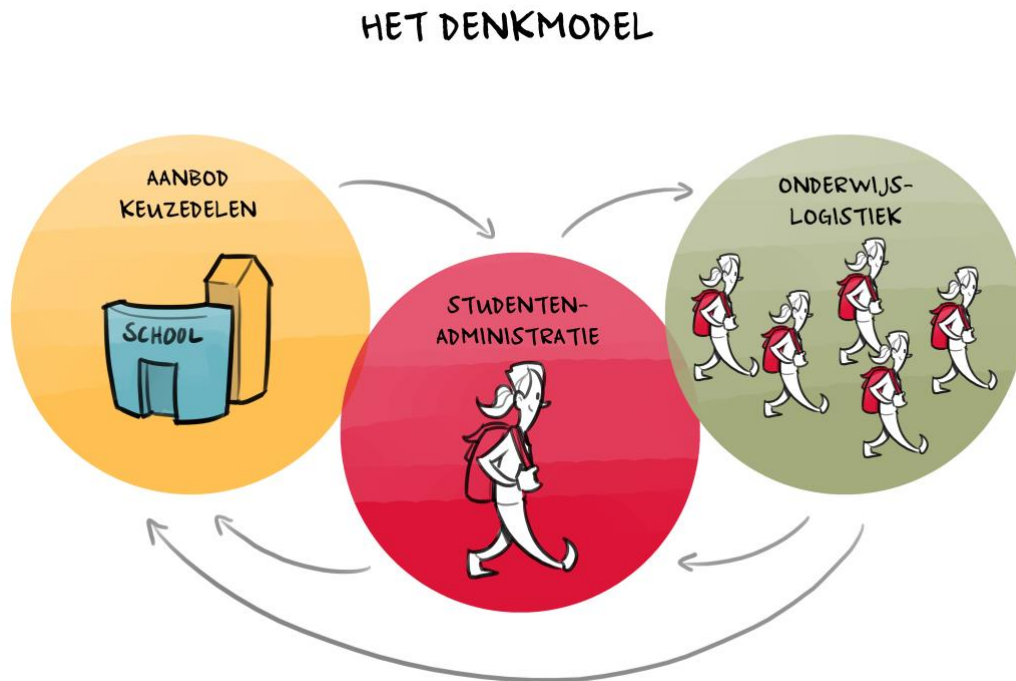

Scenario 3 – Vakinstelling

Bedrijfsvoeringsprocessen

In dit hoofdstuk wordt de impact van de scenario's op de bedrijfsvoeringsprocessen besproken. De scope van bedrijfsvoering beperkt zich tot de 'ondersteunende' processen die het uitvoeren van het onderwijs mogelijk maken, namelijk: het bepalen en beschikbaar stellen van het onderwijsaanbod, de administratie van de gegevens van de student en de planning en logistiek voor het uitvoeren van het onderwijs. De inhoud en het geven van het onderwijs vallen buiten de scope van de bedrijfsvoering, evenals de 'harde ICT' kant zoals in het [Programma van Eisen](#) is beschreven. Daarnaast is de scope beperkt tot de introductie van keuzedelen. De keuzedelen zijn een heel nieuw fenomeen.

De drie relevante processen¹ zijn weergegeven in onderstaand model:

Aanbod van keuzedelen: het gaat bij het aanbod van keuzedelen over het bepalen van welke keuzedelen worden aangeboden en de momenten, frequentie en manier waarop. Het bepalen van het aanbod is een proces dat op schoolniveau (of teamniveau) gebeurt, niet op studentniveau.

Studentenadministratie: op het niveau van de individuele student worden allerlei zaken vastgelegd en afgesproken. Zowel bij de start van de opleiding (denk aan de OOK) als tijdens de opleiding (denk aan BPVO) en aan het einde van de opleiding (denk aan het diploma).

Onderwijslogistiek: het onderwijs moet worden uitgevoerd en om dat te kunnen doen is het nodig dat het gepland is, dat er middelen en docenten zijn en dat er roosters worden gemaakt. De logistiek gebeurt op het niveau van een groep studenten. Of dat nu een klas is of een samengestelde groep.

¹ Het Triple A procesmodel is als basis gebruikt

Aanbod van keuzedelen

Keuzedelen maken een volwaardig onderdeel uit van de opleidingen die de onderwijsinstelling aanbiedt. Om de opleiding vorm te geven is het nodig om een keuze te maken uit het register keuzedelen en te bepalen welke keuzedelen worden aangeboden binnen de opleiding.

Aspecten die daarbij van belang zijn:

- het moment waarop het aanbod van keuzedelen wordt bepaald: gebeurt dat voorafgaand aan de opleiding of tijdens de opleiding?
- de frequentie van het bepalen van het keuzedeelaanbod: gebeurt dat één keer of zijn er meerdere momenten dat het aanbod wordt geactualiseerd?
- het profileren van de instelling door middel van keuzedelen en wat betekent dat vervolgens voor de communicatie richting (nieuwe) studenten in de studiegids, de website, etc?
- de interesse van studenten: wordt de interesse van studenten voor bepaalde keuzedelen gebruikt bij het bepalen van het aanbod?
- de doelmatigheid: worden er doelmatigheidsafwegingen gemaakt bij het bepalen van het aanbod?
- worden er extra keuzedelen voor studenten mogelijk gemaakt?

NB. Het is ook mogelijk om op verzoek van een student een niet gekoppeld keuzedeel aan het aanbod binnen de opleiding toe te voegen of gemotiveerd af te wijken van een deel van de keuzedeelverplichting. De implicaties hiervan voor de bedrijfsvoering worden apart besproken in de hoofdstukken hierna.

Onderstaand wordt per scenario beschreven wat de implicatie is voor de hierboven genoemde aspecten.

Scenario 1: "grote, centrale onderwijsinstelling"

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
centrale besluitvorming	wel opleiding overstijgend programma
weinig locaties	keuzedelen kiezen bij aanvang opleiding (tussen inschrijving en 2 maanden na start)
gemiddelde geografische spreiding	kiezen voor configuraties
veel opleidingen	keuzedelen op vaste momenten

In dit scenario wordt het aanbod van keuzedelen op instellingsniveau bepaald en maken de studenten een keuze voor keuzedelen bij aanvang van de opleiding. Dat betekent dat het keuzedeelaanbod voor aanvang van de opleiding bekend moet zijn. Dat vergt afstemming tussen de opleidingen en centrale sturing op dit proces.

Het voordeel van kiezen bij aanvang van de opleiding is de grote voorspelbaarheid, wat handig kan zijn voor de inrichting van de opleiding, zeker omdat gekozen is om opleidingsoverstijgend te programmeren. Het nadeel is dat het aanbod van keuzedelen gedurende de opleiding niet geactualiseerd kan worden, tenzij school en student hierover overeenstemming bereiken. Dit sluit het

flexibel toevoegen van relevante en actuele keuzedelen aan het aanbod bijna geheel uit. Het aanbod hoeft immers alleen per nieuw cohort geactualiseerd te worden. De keuze van de student vindt plaats bij de aanmelding of intake.

Bij het voorafgaand aan de opleiding centraal vaststellen van het aanbod weten studenten vooraf waar zij aan toe zijn en heeft de instelling één gezicht. Dat geeft een gevoel van stabiliteit en kwaliteit. “Bijzondere” keuzedelen waar slechts een kleine groep studenten interesse in heeft, makkelijker aangeboden worden. Door vooraf te weten wat studenten hebben gekozen, kunnen groepen gecombineerd worden. De vijver van studenten is dan groter. In dit scenario kan geen gebruik worden gemaakt van de interesse van studenten bij het bepalen welke keuzedelen worden aangeboden. In de toekomst kunnen de ervaringen van alumni wel meegenomen worden.

Het voorlichtingsmateriaal moet heel vroeg beschikbaar zijn. Ook moeten de studenten bijzonder goed worden ingelicht over de keuzedelen. Een studiegids is onvoldoende. Denk aan voorlichtingsbijeenkomsten of een uitgebreide intake. De student heeft immers nog geen ervaring opgedaan met het beroep en kan lastig beoordelen of hij in de toekomst wil doorstromen naar het hbo of zich juist op het mbo wil specialiseren op een bepaald gebied. Het gevolg hiervan kan zijn dat dit scenario leidt tot veel verzoeken om te switchen tussen keuzedelen gedurende de opleiding.

Scenario 2: “grote, decentrale onderwijsinstelling”

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
decentrale besluitvorming	geen opleidingoverstijgend programma
veel locaties	keuzedelen zo laat mogelijk kiezen
grote geografische spreiding	kiezen voor losse keuzedelen
veel opleidingen	teams programmeren zelf

In dit scenario wordt het aanbod van keuzedelen decentraal binnen de onderwijsteams bepaald. Bovendien kiezen studenten de keuzedelen zo dicht mogelijk op het moment waarop de keuzedelen worden uitgevoerd. Dat betekent in de meest flexibele vorm dat het aanbod op ieder moment geactualiseerd kan worden. Bij het bepalen van het aanbod kan maximaal ingespeeld worden op de actualiteit in het keuzedeelregister. Als het aanbod zo vaak wordt geactualiseerd, betekent dat, dat de student vaker kiest. Gedurende de opleiding zijn meerdere momenten denkbaar dat op basis van het dan geldende aanbod een keuze wordt gemaakt. Er is weinig tijd tussen het kiezen van de student en de uiteindelijke uitvoering van het keuzedeel. Dat betekent ook aan de onderwijshoudelijke kant dat er snel ontwikkeld of ingekocht moet kunnen worden.

Het is goed om te beseffen dat het vaak actualiseren van het schoolaanbod niet per definitie leidt tot het driemaandelijks toevoegen van nieuwe keuzedelen aan het aanbod. Het actualiseren van het aanbod kan ook betekenen dat er in het register gekeken wordt maar dat er niet voor alle opleidingen nieuwe keuzedelen bij zijn gekomen, of er wordt besloten om nieuwe keuzedelen niet in het aanbod op te nemen.

Doordat de besluitvorming over het aanbod in dit scenario op teamniveau plaatsvindt, hebben de teams veel vrijheid om de keuzedelen aan te laten sluiten bij hun onderwijsvisie en de manier waarop de opleiding wordt geprofileerd. Daarover zijn twee dingen te zeggen:

1) De kans is groot dat er dubbelingen ontstaan in het aanbod tussen de opleidingen of over de locaties heen. Als alle teams vervolgens zelf het onderwijs en de examens ontwikkelen of inkopen, is de vraag of het aanbod wel doelmatig is. Het centraal inventariseren en bij elkaar vegen van het aanbod kan hierbij helpen. Gezamenlijk ontwikkelen en inkopen en vervolgens de uitvoering weer bij de teams laten.

2) Dit scenario biedt weinig ruimte voor profilering met specifieke keuzedelen. Studenten kunnen voorafgaand aan de opleiding niet de garantie krijgen dat bepaalde keuzedelen daadwerkelijk gegeven worden. Er moet gezocht worden naar andere mogelijkheden voor de profilering. Bijvoorbeeld “bij onze opleiding ben je gegarandeerd van het meest actuele aanbod” of “bij onze opleiding ligt de focus op verdieping in het vak”.

Bij het bepalen van het aanbod gedurende de opleiding, is het makkelijker om de interesse van de student leidend te laten zijn voor het aanbod. In het proces van aanbod bepalen, kan het inventariseren van de interesse van studenten een eerste stap zijn. Dit kan de motivatie van studenten vergroten.

Scenario 3: “vakinstelling”

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
centrale besluitvorming	wel opleiding overstijgend programma
weinig locaties	keuzedelen kiezen bij aanvang opleiding (tussen inschrijving en 2 maanden na start)
grote geografische spreiding	kiezen voor configuraties
weinig opleidingen	keuzedelen op vaste momenten

Dit scenario kent veel gelijkenissen met scenario 1 als het gaat om het bepalen van aanbod. Het voornaamste verschil is dat het hier gaat om een kleine vakinstelling en niet om een groot ROC. Het aanbod zal overzichtelijker zijn.

Studentenadministratie

Omdat de keuzedelen een volwaardig onderdeel van de opleiding vormen, is het nodig om in de studentenadministratie een aantal zaken bij te houden. Denk dan aan het vastleggen van de keuze van studenten op de onderwijsovereenkomst (OOK), het registreren van de keuze in het schoolregistratiesysteem, het vastleggen van de afspraken over de BPV en het vastleggen en uitwisselen van de resultaten van keuzedelen.

Aspecten die voor de scenario's van belang zijn:

- de inschrijving van studenten op domein, kwalificatiedossier of kwalificatieniveau
- het opnemen van de keuzedelen in de OER en het examenplan
- het aanpassen van de OOK en BPVO
- het registreren van de keuze in het administratiesysteem

Scenario 1: "grote, centrale onderwijsinstelling"

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
centrale besluitvorming	wel opleiding overstijgend programma
weinig locaties	keuzedelen kiezen bij aanvang opleiding (tussen inschrijving en 2 maanden na start)
gemiddelde geografische spreiding	kiezen voor configuraties
veel opleidingen	keuzedelen op vaste momenten

In dit scenario wordt de keuze voor keuzedelen bij aanvang van de opleiding gemaakt. Daarmee is dit scenario het meest "stabiel" als het gaat om het opstellen van de OOK, de OER en het examenplan. Deze producten kunnen bij aanvang van de opleiding klaar zijn en vast worden gesteld. Echter, er moet wel iets worden ingericht om met switchen tussen keuzedelen om te gaan. Studenten die hun keuze willen herzien en hiervoor van de school de kans krijgen, hebben bijvoorbeeld een nieuw opleidingsblad voor de OOK nodig. Een mogelijkheid is om een vast moment te plannen dat studenten de kans krijgen om hun keuze te bevestigen dan wel te herzien. Alle opleidingsbladen kunnen dan tegelijk worden opgemaakt. Als de instelling een student de kans geeft om bovenop de keuzedeelverplichting een extra keuzedeel te volgen, moet het opleidingsblad ook tussentijds worden aangepast.

Voor iedere BPV in het kader van een keuzedeel moet een BPVO worden gemaakt of bijgeschreven worden bij een bestaande BPVO (in geval van zelfde leerbedrijf). Dat is in dit scenario niet anders dan bij de andere. Wel kunnen studenten langer van te voren weten waar de BPV gaat plaatsvinden en is er meer tijd om BPVO's op te stellen.

Een aandachtspunt in dit scenario is het kiezen van keuzedelen als studenten nog zijn ingeschreven op domein of dossier. Als studenten breed inschrijven, is het risico groot dat de gekozen keuzedelen gedurende opleiding niet gekoppeld blijken te zijn aan de uiteindelijke kwalificatie waar de student op uitstroomt. De wenselijkheid hiervan is een belangrijke afweging in dit scenario. Het kan ook als kans gezien worden, als de keuzedelen oriënterend worden ingezet. Als later blijkt dat het oriënterende keuzedeel overlapt met de gekozen kwalificatie, kan vrijstelling voor dit onderdeel van de kwalificatie gegeven worden. Het is dan wel nodig dat er nieuw keuzedeelaanbod beschikbaar is voor de student om toch aan de aanvullende diplomavooraarde te voldoen.

Scenario 2: "grote, decentrale onderwijsinstelling"

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
decentrale besluitvorming	geen opleidingsoverstijgend programma
veel locaties	keuzedelen zo laat mogelijk kiezen
grote geografische spreiding	kiezen voor losse keuzedelen
veel opleidingen	teams programmeren zelf

Als studenten steeds een los keuzedeel zo laat mogelijk kiezen, moet het opleidingsblad van de OOK telkens vernieuwd worden. Daar is weinig tijd voor, want de tijd tussen kiezen en uitvoeren is minimaal. Het is van belang om de keuze voor aanvang van het keuzedeel vast te leggen, zodat de student verzekerd is dat het keuzedeel doorgaat en meetelt voor het voldoen aan de aanvullende diplomavooraarde. Dat vraagt om een flexibele administratie die met piekmomenten om kan gaan. In die flexibele administratie kunnen eventuele extra keuzedelen makkelijk een plek krijgen.

Ook het examenplan moet tussentijds worden aangepast. Het onderdeel dat de examinering van de keuzedelen omschrijft, kan niet bij aanvang van de opleiding zijn vastgesteld. In het examenplan kan een verwijzing worden opgenomen naar een plek (bijvoorbeeld online of in een intranet) waar de actuele informatie over keuzedelen te vinden is. De informatie kan steeds worden bijgewerkt naar gelang het aanbod wordt geactualiseerd.

De frequentie waarin studenten kiezen is in dit scenario hoog. De keuzemomenten en het aanbod moeten goed inzichtelijk zijn en de studenten moeten in beperkte tijd hun keuze door kunnen geven. Een online (interne) omgeving kan daarin ondersteunen.

Breed inschrijven op een domein of kwalificatiedossier is in dit scenario minder spannend. Het aanbod wordt telkens opnieuw bekeken en kan dus aangepast worden aan de fase van de opleiding waarin de student zich bevindt.

Scenario 3: “vakinstelling”

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
centrale besluitvorming	wel opleiding overstijgend programma
weinig locaties	keuzedelen kiezen bij aanvang opleiding
grote geografische spreiding	kiezen voor configuraties
weinig opleidingen	keuzedelen op vaste momenten

Ook voor de studentenadministratie is dit scenario gelijk aan de beschrijving van scenario 1.

Onderwijslogistiek

Keuzedelen moeten een plek krijgen in de roosters, planningen en de verdeling van middelen die worden gemaakt voor het uitvoeren van het onderwijs.

Aspecten die voor de scenario's van belang zijn:

- korte of lange termijn planning en roosters
- wel of niet gemeenschappelijk roosteren over locaties, teams, domeinen of sectoren heen
- matching en beschikbaarheid docenten en middelen
- aansluiting van vraag en aanbod en de doelmatigheid ervan
- wel of geen verschillende jaren of niveaus samenvoegen
- intekentermijn voor keuzedelen
- klassikaal of individueel roosteren
- verdeling BOT/BPV over kwalificatie en keuzedelen
- gebouw voegt zich naar het onderwijs of andersom

Scenario 1: "grote, centrale onderwijsinstelling"

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
centrale besluitvorming	wel opleiding overstijgend programma
weinig locaties	keuzedelen kiezen bij aanvang opleiding
gemiddelde geografische spreiding	kieszen voor configuraties
veel opleidingen	keuzedelen op vaste momenten

In dit scenario worden de keuzedelen bij de start van de opleiding gekozen, waardoor het mogelijk is om planningen en roosters voor de lange termijn te maken. Het ligt voor de hand om de grove planning voor de lange termijn te maken en het rooster voor de middellange termijn. Ook de matching van de docenten en middelen aan de keuzedelen is van te voren te doen.

Dit scenario biedt goede mogelijkheden voor het samenvoegen van jaren en niveaus in de roosters. De keuze voor keuzedelen is vroeg bekend, waardoor kleine groepen van verschillende opleidingen die hetzelfde keuzedeel hebben gekozen, samengepakt kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is dat in even jaren een keuzedeel Chinees kan worden aangeboden en in oneven jaren een keuzedeel Russisch. Dat biedt de kans om kleine, specifieke keuzedelen doelmatig te organiseren.

In dit scenario is gekozen voor het gemeenschappelijk programmeren van keuzedelen en het aanwijzen van vaste momenten in het rooster waarop keuzedelen worden uitgevoerd. In het geval van dit scenario kan dat goed, omdat er sprake is van één of enkele grote locaties met een kleine geografische spreiding. Dat wordt anders als er sprake is van meerdere kleine vestigingen verspreid over het land, zoals in scenario 3.

Omdat gekozen is voor het aanbieden van configuraties en geen losse keuzedelen, is het voldoen aan de urennormen voor BOT en BPV in de kwalificatie en keuzedelen een minder grote puzzel. Bij het bepalen van het aanbod kan hier al rekening mee gehouden worden.

In dit scenario kunnen studenten die een BBL opleiding volgen aan het begin van de opleiding de keuze voor keuzedelen afstemmen op de BPV plek voor de kwalificatie. In de afspraken met de werkgever kunnen de keuzedelen meteen worden opgenomen.

Scenario 2: "grote, decentrale onderwijsinstelling"

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
decentrale besluitvorming	geen opleidingoverstijgend programma
veel locaties	keuzedelen zo laat mogelijk kiezen
grote geografische spreiding	kiezen voor losse keuzedelen
veel opleidingen	teams programmeren zelf

In dit scenario ligt het voor de hand om minder ver van te voren te roosteren. Het is pas kort van te voren bekend welke keuzedelen gevolgd gaan worden. In de afzonderlijke planning van de opleidingen kan hiermee wel rekening gehouden worden door tijd voor keuzedelen te reserveren. Er wordt dan in de planning ruimte vrijgehouden die bedoeld is voor het keuzedeel, die later specifiek wordt ingevuld als bekend is om welk keuzedeel het gaat. Dit is eenvoudiger als het gaat om generieke of theoretische keuzedelen die niet aan bijzondere middelen gebonden zijn. Lastiger wordt het als het gaat om keuzedelen die vragen om specifieke middelen en lokalen. Bij het bepalen van het keuzedeelaanbod moet dus ook gekeken worden naar de beschikbaarheid van docenten en middelen zodat tijdig kan worden besloten om bijvoorbeeld expertise of resources van buitenaf aan te trekken.

Er is bij dit scenario voor gekozen om geen gebruik te maken van gemeenschappelijkheid in de organisatie van keuzedelen. Dat kan druk leggen op de doelmatigheid. Het kan voorkomen dat teams op hetzelfde moment van dezelfde middelen gebruik willen maken en dat daar onvoldoende van beschikbaar is. Terwijl op andere momenten juist ruimtes of spullen ongebruikt blijven. Dat vergt op logistiek vlak veel afstemming over de teams heen.

Om doelmatigheid te bereiken, zou het bij dit scenario passen om individueler te gaan roosteren en minder vanuit het groepen principe. Het systeem kan gemeenschappelijkheid vinden en studenten in een (heterogene) groepen indelen.

In dit scenario speelt timing tussen het aanbieden, kiezen en uitvoeren van keuzedelen een belangrijke rol. Er moet nagedacht worden over de tijd die nodig is om van keuze tot uitvoering van het keuzedeel te komen. Voor kleine keuzedelen met een studielast van 240 klokuren, is er minder tijd nodig. Bij grote keuzedelen met een studielast van 720 klokuren is het denkbaar dat er meer tijd nodig is om het gepland en georganiseerd te krijgen. Het is handig om hier vooraf afspraken over te maken tussen de logistiek en de teams.

Het is aan te raden om in dit scenario ook afspraken te maken over de hoeveelheid BOT en BPV in keuzedelen. Immers, de studenten kiezen losse keuzedelen en in het samenstel van de keuzedelen en de kwalificatie moet wel aan de urennormen worden voldaan. Afspraken hierover kunnen gaan over een vaste verdeling van BOT en BPV of er moet bij het bepalen van het aanbod steeds gekeken worden of met dat aanbod aan de normen kan worden voldaan. Het is handig als ondersteunende systemen hier inzicht in geven.

Voor BBL opleidingen geldt dat bij het kiezen van een keuzedeel rekening gehouden moet worden met de bestaande BPV plek. Als de keuzedelen ook in de BPV worden uitgevoerd, is het aan te raden om de keuze in goed overleg met het leerbedrijf te maken. Kan het keuzedeel bijvoorbeeld bij hetzelfde leerbedrijf uitgevoerd worden en wat is er voor nodig om dat te organiseren? Of wordt er flexibiliteit van het leerbedrijf gevraagd om de student voor een periode ergens anders te plaatsen?

Scenario 3: “vakinstelling”

Kenmerken van de school	Flexibiliteit en gemeenschappelijkheid
centrale besluitvorming	wel opleiding overstijgend programma
weinig locaties	keuzedelen kiezen bij aanvang opleiding
grote geografische spreiding	kieszen voor configuraties
weinig opleidingen	keuzedelen op vaste momenten

Zoals in de andere processen, zien we ook bij de onderwijslogistiek veel gelijkenissen tussen scenario 1 en scenario 3. Echter, omdat het een kleine school met weinig studenten en opleidingen betreft, is er wel één en ander over op te merken. Namelijk:

Door uitval of switchen van studenten kan het voorkomen dat er kleine groepen studenten overblijven voor een keuzedeel. Daarmee kan de doelmatigheid in het geding komen. Het is daarom goed om vooraf na te denken over minimum aantallen en dit vast te leggen, zodat hierop terug gegrepen kan worden.

De locaties kennen een grote geografische spreiding. Dat maakt programmeren en roosteren over locaties heen vrijwel onmogelijk. Wel kan er binnen locaties gekeken worden naar het inplannen van keuzedelen voor meerdere groepen, niveaus of jaren. Hierdoor wordt een grotere groep gecreëerd waardoor het keuzedeel wel doorgang kan vinden.

Niet gekoppelde keuzedelen

Naast gekoppelde keuzedelen, kan de school op verzoek van een student bij het aanbod van keuzedelen bij de opleiding ook afwijken van de vastgestelde koppeling tussen keuzedelen en kwalificaties. Dit betekent dat de student ook kan kiezen voor keuzedelen die niet gekoppeld zijn aan de kwalificatie waarop de opleiding is gebaseerd en met deze keuzedelen invulling kan geven aan de keuzedeelverplichting van de opleiding.

In het kader van de bedrijfsvoering is het relevant dat er een proces wordt ingericht voor het indienen, verwerken en verantwoorden van het verzoek van de student. Het proces dient grofweg te bestaan uit de volgende stappen:

1. het informeren van de student over deze mogelijkheid; bijvoorbeeld prominent in het voorlichtingsmateriaal, of juist in de afspraken die worden gemaakt in het kader van de OER (hierbij hoort ook de afweging in hoeverre de student wordt gefaciliteerd in het overzicht van het totale keuzedeelaanbod van de school – hoe kan de student zien waar hij bij een verzoek uit kan putten?)
2. het mogelijk maken dat de student een verzoek indient voor het volgen van een niet gekoppeld keuzedeel

3. het uitvoeren van controles op het verzoek:
 1. het keuzedeel maakt onderdeel uit van het totale keuzedeelaanbod van de school
 2. er is géén sprake van overlap tussen de eisen van het keuzedeel en die van de kwalificatie waarop de student is ingeschreven
 3. het keuzedeel is organiseerbaar in termen van roostering en capaciteit
4. op basis van de controles wordt het verzoek toegewezen dan wel afgewezen
5. in geval van toewijzing wordt georganiseerd dat de student het keuzedeel kan volgen
6. in geval van toewijzing wordt het keuzedeel onderdeel van de OOK, geregistreerd in het registratiesysteem en opgenomen in de resultaatstructuur van de student
7. in geval van toewijzing én afwijzing wordt hiervan op hoofdlijn (op het niveau van aantallen) melding gemaakt in het jaarverslag

Scenario 1: “grote, centrale onderwijsinstelling” en Scenario 3: “vakinstelling”

In deze scenario's wordt de keuze voor een keuzedeel bij aanvang van de opleiding gemaakt. De student kan bij de aanvang van de opleiding een verzoek indienen om een niet gekoppeld keuzedeel. Omdat de wens van de student zo vroeg al bekend is, lijkt het roostertechnisch eenvoudiger om gehoor te geven aan een dergelijk verzoek dan in het flexibele scenario 2. Daarbij helpt dat in deze scenario's is gekozen voor een vast moment waarop de keuzedelen worden geprogrammeerd. De student kan op dat vaste moment aanschuiven bij een andere groep.

In scenario 1 en 3 is één moment waarop keuzedelen worden gekozen, namelijk bij aanvang. De keuze wordt dan vastgelegd in de OOK. De OOK is een contract tussen school en student waar alleen met wederzijds goedvinden van afgeweken kan worden. De student kan later in zijn opleiding wel een verzoek doen om een keuzedeel 'te ruilen' voor een niet gekoppeld keuzedeel, maar dat kan alleen door de OOK aan te passen. In die zin wordt in deze scenario's de mogelijkheid om later in de opleiding een niet gekoppeld keuzedeel te volgen, ingeperkt.

Scenario 2: “grote decentrale onderwijsinstelling”

In dit scenario heeft de student in feite bij ieder keuzemoment de mogelijkheid om een verzoek voor een niet gekoppeld keuzedeel in te dienen. Het proces van het indienen en verwerken van het verzoek kan dus meerdere keren worden doorlopen. Omdat de tijd tussen kiezen en uitvoeren van het keuzedeel in dit scenario kort is, komt de organiseerbaarheid van een niet gekoppeld keuzedeel sneller onder druk te staan. Er is in dit scenario ook niet gekozen voor gemeenschappelijk programmeren op een vast moment. Dat levert een uitdaging op bij het inpassen van dit keuzedeel in het programma van de student.

Gemotiveerd afwijken van keuzedeelverplichting

Scholen hebben de mogelijkheid om de opleiding voor een deel in te richten met onderwijs dat niet behoort tot de kwalificatie of de keuzedelen. De studielast hiervan wordt met 240 klokuren in mindering gebracht op de omvang van de keuzedeelverplichting die bij de soort opleiding hoort. Deze ruimte is bedoeld voor invulling in het kader van persoonlijke, culturele of levensbeschouwelijke vorming. Een vereiste is dat dit onderdeel aantoonbaar van voldoende kwaliteit is en niet samenvalt met onderdelen van de desbetreffende kwalificatie. De entreeopleidingen en de specialistenopleidingen zijn van deze mogelijkheid uitgezonderd.

Voor de bedrijfsvoering is het met name relevant dat, als van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt, daarover verantwoord moet worden middels de administratie en de jaarverslaglegging. Van belang is, dat dit gebeurt op het niveau van de kwalificatie. Dat wil zeggen dat op het niveau van de kwalificatie gekozen wordt om hier gebruik van te maken en dat alle leerwegen of opleidingsvarianten die gebaseerd zijn op hetzelfde crebo dit onderdeel in hun opleiding opnemen.

Het volgende moet worden vastgelegd:

- de opleidingen die hier gebruik van maken, nemen dat op in de OER en de OOK
- de keuzedeelverplichting voor de opleiding is verlaagd en dat is terug te zien aan de (resterende) keuzedeelverplichting in de OOK
- in het jaarverslag wordt gemotiveerd welke opleidingen hier gebruik van maken en waarmee de tijd is ingevuld

Verder is het voor de bedrijfsvoering goed om te weten dat een onderdeel van de opleiding dat besteed wordt aan persoonlijke, culturele of levensbeschouwelijke vorming meetelt voor de urennormen die aan de opleiding worden gesteld (t.a.v. studielast en onderwijstijd). Echter, als het onderdeel wordt ingevuld met een vorm van praktijkleren, kan deze tijd niet worden meegeteld als formele BPV. De persoonlijke, culturele of levensbeschouwelijke vorming maakt nu én straks geen onderdeel uit van de slaag-/zakbeslissing.

Scenario 1: “grote, centrale onderwijsinstelling” en Scenario 3: “vakinstelling”

In deze scenario's vindt de besluitvorming centraal plaats. Dat zou betekenen dat op dat niveau het besluit wordt genomen om wel of niet gemotiveerd van de keuzedeelverplichting af te wijken voor alle opleidingen (met uitzondering van de entree- en specialistenopleidingen). Dat maakt het relatief gemakkelijk om de processen en systemen in te richten; immers overal geldt hetzelfde. Er vanuit gaande dat de tijd die vrij komt ook overal hetzelfde wordt ingevuld, kan volstaan worden met één motivatie in het jaarverslag. Een aandachtspunt bij het ontwikkelen van hetzelfde programma voor de vorming voor alle opleidingen, is dat er goed moet worden gekeken of er geen overlap ontstaat met de kwalificatie. Inhoud die niet met de ene kwalificatie overlapt, zou wel met een andere kunnen overlappen.

Scenario 2: “grote decentrale onderwijsinstelling”

In de decentrale onderwijsinstelling is het goed denkbaar dat de teams afzonderlijk van elkaar bepalen om wel of niet gebruik te maken van deze mogelijkheid. Dat brengt spanning op de processen en systemen. Op kwalificatieniveau moet inzichtelijk zijn of er wel of niet gebruik van wordt gemaakt. Systemen moeten hier flexibel mee om kunnen gaan en examencommissies moeten de juiste informatie krijgen bij het beoordelen of de student aan alle diplomavooraarden heeft voldaan. De jaarverslaglegging is in dit scenario complexer, zeker als de teams op verschillende manieren inhoud gaan geven aan de vorming.

Slaag-/zakbeslissing

Bij de invoering van de herziene kwalificatiestructuur, maakt de hoogte van keuzedeelresultaten geen onderdeel uit van de slaag-/zakbeslissing. De examencommissie beoordeelt alleen of er resultaten zijn voor voldoende keuzedelen, ongeacht de hoogte daarvan. De hoogte van keuzedeelresultaten zal vanaf schooljaar 2020-2021 voor nieuwe studenten wél mee gaan tellen voor het behalen van een mbo-diploma.

Voor de bedrijfsvoering is het van belang dat de resultaatstructuur in de systemen goed op orde is, zodat aan het einde van de opleiding kan worden bepaald of de student kan diplomeren. Dat betekent het toevoegen van een extra stap aan de beslisboom die leidt tot het diploma; namelijk, heeft de student voldoende keuzedelen met een positief resultaat afgesloten?

Deze impact is van toepassing op alle scenario's.

Checklist bedrijfsvoering

In dit hoofdstuk worden diverse zaken genoemd die moeten gebeuren om de keuzedelen in te voeren binnen de instelling. Zie het als actielijstjes of checklists om je voordeel mee te doen.

Aanbod van keuzedelen

To do's

- de herziene kwalificatiestructuur moet ingelezen worden in de systemen; oftewel de ordening en inhoud van domeinen, kwalificatiedossiers, kwalificaties en koppeling met keuzedelen (kijk ook op www.kwalificaties.s-bb.nl)
- afspraken over doelmatigheid moeten gemaakt zijn voordat studenten een keuze maken (bijvoorbeeld een minimaal aantal deelnemers dat nodig is)
- keuzedelen die aangeboden zijn maar vanwege doelmatigheidsredenen niet door kunnen gaan, moeten verantwoord worden in het jaarverslag
- de student moet op de hoogte zijn van de mogelijkheid om een verzoek in te dienen voor een niet-gekoppeld keuzedeel en al dan niet inzicht in het totale keuzedeelaanbod van de school
- de afweging moet worden gemaakt over het wel of niet gemotiveerd afwijken van de keuzedeelverplichting t.b.v. persoonlijke, culturele of maatschappelijke vorming

Let op

- keuzedelen kunnen ook samen met collega scholen worden verzorgd. Hierover moeten afspraken worden gemaakt (wie voert welke keuzedelen uit? welke financiële afspraken worden hierover gemaakt?)
- het is slim om het moment van keuzedelen aanbieden en het moment dat de student kiest te plannen voor de nieuwe publicatiedatum van keuzedelen. Dan weet je immers zeker dat het keuzedeel niet in de tussentijd is verwijderd of vervangen door een nieuwe versie - versiebeheer (welke keuzedelen zijn vervallen, welke zijn nieuw, zijn er koppelingen gewijzigd) is van belang om in te richten

Beschikbare handreikingen

- visie op keuzedelen (<http://ihks.nl/thema/keuzedelen>)
- stappenplan: aanbod keuzedelen bepalen (<http://ihks.nl/thema/keuzedelen>)

Studentenadministratie

To do's

- aanpassen format OOK (zie servicedocument MBO Raad)
- aanpassen OER

- aanpassen format POK/BPVO (zie servicedocument MBO Raad)
- studentenregistratiesysteem en BRON uitwisseling aanpassen
- aanpassen model diploma's en resultatenlijsten en eventuele certificaten
- bepalen op welke manier de keuze voor een keuzedeel beschikbaar wordt gesteld aan de student; door SLB'er of doet de student dat zelf in het systeem?
- bepalen of studenten herexamen mogen doen voor een keuzedeel
- de resultaatstructuur moet worden aangepast aan keuzedelen in drie smaken:
 - bij de opleiding aangeboden, gekoppelde keuzedelen
 - eventuele niet gekoppelde keuzedelen waarvoor een student een verzoek heeft ingediend, die gehonoreerd is en dus onderdeel uitmaken van de aanvullende diplomavorwaarde
 - eventuele extra keuzedelen
- inrichten proces voor verzoeken voor niet-gekoppelde keuzedelen
- uitreiken, registreren en uitwisselen mbo-certificaten mogelijk maken
- uitwisseling keuzedelen bij diplomering of uitschrijving mogelijk maken
- afspraken maken door examencommissies onderling over vrijstelling/gevolgd voor keuzedelen
- afspraken maken over hoe om te gaan met een student die een keuzedeel meeneemt van een andere school

Let op

- BPV bij verschillende leerbedrijven vraagt om nieuwe POK/BPVO
- BPV in het kader van een keuzedeel is in de BBL niet voldoende voor bekostiging

Beschikbare handreikingen

- servicedocument onderwijsovereenkomst (<http://ihks.nl/document/servicedocument-onderwijsovereenkomst>)
- o.a. model diploma en certificaat (<https://www.sambo-ict.nl/programmas/programma-fof/herziening-kwalificatiestructuur/>)

Onderwijslogistiek

To do's

- afspraken maken binnen de school over het wel of niet gemeenschappelijk programmeren van keuzedelen
- bepalen welke informatie over een keuzedeel nodig is voor de roostermaker
- leerbedrijven informeren over keuzedelen
- afspraken maken met leerbedrijven over BPV in het kader van keuzedelen

Let op

- in de komende jaren lopen er 'oude' en herziene opleidingen naast elkaar; er moet nagedacht worden over hoe hiermee om te gaan in de logistiek. Beide moeten gepland en geroosterd worden

Beschikbare handreikingen

- beslispunten programmeren en organiseren van keuzedelen (<http://ihks.nl/thema/keuzedelen>)
- hulpvragen BPV (<http://ihks.nl/thema/beroepspraktijkvorming>)

Impact op ICT systemen

Veel bedrijfsvoeringsprocessen worden binnen scholen ondersteund door ICT systemen. Zeker aan de “harde” kant waar het gaat om registratie en uitwisseling met BRON. Samen met scholen en leveranciers van de ICT systemen is hiervoor door saMBO-ICT een programma van eisen opgesteld. Hierin wordt beschreven waar de systemen aan moeten voldoen om bijvoorbeeld keuzedelen vast te leggen en uit te wisselen.

Daarnaast zijn de resultaten uit dit artikel voorgelegd aan een groep ICT leveranciers en gebruikersgroepen van scholen om te bepalen wat de impact van de “zachtere” processen op de ICT is. De partijen geven aan dat in de basis de impact beperkt zal zijn. De impact wordt met name bepaald door de manier waarop individuele scholen hun processen gaan inrichten en wensen te gaan werken met keuzedelen. Op hoofdlijn worden de volgende aandachtspunten genoemd:

- in dit artikel wordt gesproken over het bepalen van het aanbod; in de systemen moeten meerdere soorten van aanbod onderkend worden, zoals het ‘acquisitie aanbod’, het ‘te realiseren aanbod’ en aanbod in verschillende dwarsdoorsnedes zoals per locatie, per domein, etc.
- in de komende jaren gaat met name de wens om het keuzeproces van studenten te faciliteren een rol spelen in de ontwikkeling van de ICT systemen. Denk aan het beschikbaar stellen van het aanbod aan de student en het daadwerkelijk maken van de keuze door de student zelf of door de begeleider
- het hele proces van het doen van een verzoek tot een niet-gekoppeld keuzedeel tot het opnemen van kengetallen hierover in het jaarverslag, kan ook met ICT worden ondersteund; afhankelijk van de behoefte van instellingen, kunnen leveranciers dit de komende tijd ontwikkelen
- indien binnen een school niet centraal, maar op decentraal niveau gekozen wordt om wel of niet gemotiveerd af te wijken van de keuzedeelverplichting dan levert dit complexiteit op voor de systemen. De systemen moeten gaan voorzien in uitzonderingen

Meer informatie

- Voor informatie rond de herziene structuur: wat is het, hoe komen we er en wat is er tot nu toe over afgesproken + de laatste actualiteiten: www.herzieningmbo.nl
- Voor de herziene kwalificatiedossiers, keuzedelen en een overzicht van de koppelingen: www.kwalificaties.s-bb.nl
- Voor servicedocumenten en handreikingen om vanuit de herziene structuur te komen tot onderwijs: servicepunt MBO Raad (www.onderwijsenexaminering.nl, mailadres: info@kennispuntmbo.nl, telefoonnummer: 0348-75 36 30)